

3. Problematika názvov obcí

Prvý oficiálny zoznam obcí v Uhorsku bol vydaný v roku 1873, ale niektoré obce mali viacero názvov a niektoré zas rovnaký názov, čo spôsobovalo problémy pri železničnej a poštovej doprave. Presná identifikácia geografických názvov sa zvýšila na prelome storočí. Na základe zásady *jedna obec – jeden názov, jeden názov – jedna obec* sa v rokoch 1898 až 1912 uskutočnilo triedenie názvov na celom území vtedajšieho Uhorského kráľovstva s výnimkou štyroch žúp (dve z nich boli na Hornom Uhorsku: Orava, Liptov). Výsledok tohto procesu je obsiahnutý vo vestníku z roku 1913. Často sa vyskytujúce názvy osád dostali prívlastok (zvyčajne názov župy alebo rieky), čím sa ich názvy stali jedinečnými: Dunajská Streda (Dunaszerdahely), Nitrianska Streda (Nyitraszerdahely) alebo Streda nad Bodrogom (Bodrogszerdahely). Ďalším dôvodom zmeny názvoslovia bola národnostná politika: mnohé obce, ktoré boli obývané národnosťami a predtým nemali maďarský názov, dostali nové, maďarské názvy. Údaje zo sčítania ľudu z roku 1870 jasne ukazujú, že uvedený starý maďarský názov predstavoval v mnohých prípadoch slovenský alebo nemecký názov osady prepísaný maďarskou transkripciou (napríklad Beckókisfalú sa až do roku 1899 volala Vieszka).

Po rozpade Uhorska v roku 1920 na niektorých miestach vznikali osobitné riešenia: napríklad na Žitnom ostrove dlhé roky úradným názvom bol slovenský prepis maďarského názvu obcí – Ekeč/Ekecs (dnes Okoč), Bačfa/Bacsfa (dnes Báč), Búštelek/Bústelek atď. Neskoršie slovenské (české) názvy sa vytvorili v 30. rokoch 20. storočia.

Prax premenovávaní obcí podľa moravských, českých a slovenských významných osobností sa začala už v medzivojnovom období, a v ére socializmu sa to stalo bežným postupom. Tieto prípady sú uvedené v stĺpci komentárov v databáze, napr. Parkan/Parkány sa od roku 1948 nazýva Štúrovo podľa politika a básnika Ľudovíta Štúra (1815–1856).

Mnohé obce, ktoré na Slovensku vznikli v posledných desaťročiach, už nemajú zaužívané maďarské názvy. Dokonca ktoré majú, aj tie sú niekedy veľmi zmätočné. Napríklad bratislavskú mestskú časť Ružinov Maďari na Slovensku dnes bežne nazývajú Rózsavölgy, hoci táto lokalita mala už rôzne názvy, volala sa už ako Rózsasziget, Rózsavölgy, Rózsaothton (nemecky Rosenheim), a od roku 1930 je súčasťou Bratislavy.

Vstup Slovenska do EÚ bol podmienený zákonným povolením čiastočného používania menšinového jazyka. Posledný z troch jazykových zákonov č. 191 z roku 1994 stanovuje maďarské názvy približne 500 obcí, pričom na tabuliach označujúcich začiatok a koniec obce sú v menšinovom jazyku uvedené názvy tých obcí, v ktorých podiel daného menšinového obyvateľstva dosahuje 20%. V prílohe zákona je uvedený zoznam maďarských názvov obcí. (Používanie ukrajinsko-rusínskych názvov je tiež súčasťou zákona).

Možnosť používania maďarských názvov sa však netýkala obcí pomenovaných podľa významných slovenských osobností, ako napríklad Štúrovo/Parkány alebo Gabčíkovo/Bős. Takisto nemožno oficiálne používať maďarské názvy obcí, kde je podiel Maďarov pod 20 percentami ako Rožňava, Lučenec, Levice a samozrejme Bratislava, Košice, Nitra atď. (Rozsnyó, Losonc, Léva, Pozsony, Kassa, Nyitra).

(Objasnené nie je presne ani používanie maďarských zemepisných názvov v administratíve.)

Dá sa povedať, že tzv. „tabuľkový“ zákon je v mnohých ohľadoch kontroverzný. Z približne 500 názvov obcí, ktoré sú súčasťou zákona, viac ako sto bolo zaradené do zákona bez existencie historického variantu, v uzákonenom tvare žiadny z nich predtým neexistoval. Tieto názvy boli možno výsledkom určitého kompromisu, ale riešenia pôsobia veľmi chaoticky. Pár príkladov:

- Vydrany: po maďarsky sa obec nazývala pôvodne Nemeshódos, stal sa z nej Hodos (okres Dunajská Streda),
- Košúty: maďarský názov obce znal ako Nemeskosút, stal sa z neho Kosút (okres Galanta),
- Trávník: názov Komáromfüss sa zmenil na Füss (okres Komárno).

Takýto postup bol uplatnený pri väčšine nových maďarských názvov, v iných prípadoch bola odstránená predpona Bars-, Hont-, Gömör-, Nyitra- alebo iné, čo by sa dalo vysvetliť tým, že došlo ku skráteniu názvov, ale prečo pri takom vysokom počte názvov? Odpoveď nemáme.

Ďalší príklad: časť územia odčlenená hranicou od Sátorajjájhely a premenená na samostatnú obec, ktorá sa po slovensky nazvala ako Slovenské Nové Mesto, sa po maďarsky volalo všelijako: Szlovákújhely (Slovenské Nové Mesto), Tótújhely (Tótske Nové Mesto) a Újhely (Nové Mesto) – posledný tvar sa dostal aj do tabuľkového zákona.

Niektoré zmeny názvov sú však nepochopiteľné: Kováčovce / Szécsénkovácsi namiesto Szécsénykovácsi a Sečianky / Szécsénke namiesto Szécsényke. Na území Uhorska malo vyše tucta obcí v názve prívlastok "Szécsény", a ani pri jednom z nich sa nevyskytoval tvar „Szécsén“ – pre túto zmenu sme racionálne vysvetlenie nenašli.

Posledný príklad, ktorý uvádzame, je takmer úplne nepochopiteľný: namiesto pekne starého názvu obce Poľany / Bodrogmező (okres Trebišov) tabuľkový zákon uzákonil maďarskú transkripciu slovenského názvu v tvare Pólyán.

Nemá zmysel dodatočne sa pýtať, ako a prečo došlo k týmto javom. Možno preto, lebo maďarské názvy počas rokovaní neurčovali jazykovedci, ale primárne politici?

V databáze pod maďarskými názvami pri posledných troch sčítaniach (2001, 2011, 2021) sú uvedené maďarské názvy podľa tabuľkového zákona. Staršie názvy uvádzame pod Iným maďarským názvom.

Menšie problémy môže pôsobiť aj to, že v dôsledku neexistencie jednotných jedinečných tvarov názvov obcí sa mnohé názvy vyskytovali v Československu viackrát. Tento stav pretrváva na Slovensku aj v súčasnosti, napríklad len pri obciach začínajúcich na písmeno B vyskytujú sa dvakrát nasledujúce názvy: Barca, Belá, Beša, Bohunice, Brestov, Brestovec, Breznička, Brezovica, Bukovec, Bystrá.